

MARKELEVIČIUS JUOZAS

Merkinės senamiesčio kultūrinio sluoksnio fiksacijos
darbų ataskaita

1973 m. rugsėjo 19 - rugsėjo 20 d.

Lietuvos TSR MA Istorijos
Institutas
Archeologijos sektorius
Nr. 380

Merkinės senamiesčio kultūrinis sluoksnis yra respublikinės reikšmės archeologijos paminklas (Nr.1404^c). Nežiūrint to, paminklinėje teritorijoje be suderinimo su LTSR kultūros ministerija atliekami įvairūs žemės ir statybos darbai. Per keletą pastarųjų metų čia pastatyta mokykla, kultūros namai, parduotuvė-kavinė "Stangė", nemažai gyvenančių namų. Kadangi apie statybas Kultūros ministerija nebuvo informuota, išankstiniai archeologiniai kultūrino sluoksnio tyrimai nebuvo atlikti. Iki šiol apie Merkinės senamiestį ir jo kultūrinį sluoksnį jokių žinių nėra.

Šią vasarą Merkinėje, prie pat šiaurinės Vilniaus g. pusės, m apie 30 m į ŠV nuo buv. Rotušės, pradėta statyti Buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato pastatas. Jo rūsiams ir pamatams buvo iškastas 15x15 m dydžio katlavanas. Pastebėta, kad iškastos duobės šlaituose yra intensyvus kultūrinis sluoksnis. Apie tai skubiai informavau Muzių ir kultūros paminklų apsaugos valdybą, kuri pasiuntė mane atlikti fiksacijos darbų.

Išsiaiškinta, kad statybos darbus atlieka Druskininkų statybos valdyba (viršininkas Edvardas Žigus, meistras Petras Lukoševičius) pagal Buitinio gyventojų aptarnavimo ministerijos projektą. Leidimą statyboms išdavė Varėnos raj. vyr. architektas Vladas Kniubas, neatkreipęs dėmesio į reikalavimus, keliamus statybos darbams paminklinėje archeologinėje teritorijoje.

Atvykę į Merkinę jau radome į duobę suklotus blokus, rūsių sienas ir pertvaras, todėl atlikti nuodugnesnių ty-

rimų nebuvo galimybės. Nutarta apsiriboti tik grynai fiksacijos darbais ir radinių rinkimu. Prieš tai, žinoma, reikėjo atvalyti perkaso šlaitus.

Buvo atlikti sekantys darbai:

1. Nubraižyta situacijos schema.
2. Nubraižyti pietinės, vakarinės ir šiaurinės sienų piūviai.
3. Nufotograuoti piūviai, kuriuose matėsi sluoksniai, akmenų grindiniai, pastatų liekanos.
4. Surinkti šlaituose pastebėti radiniai.

I. PIŪVIAI

Piūvis A-B (Šiaurinė siena). Užfiksuoti sekantys sluoksniai:

1. Velena ir podirvis - 15-20 cm.
2. Pilka žemė su kalkėmis ir plytų laužu - 50 cm.
3. Geltonas smėlis - 5 cm.
4. Degėsiai - 10 cm.
5. Šviesiai pilka žemė su pelenais - 10 cm.
6. Juoda, riebi žemė su kaulais, keramika, kokliais, akmenų grindiniu - 15 cm.
7. Šviesiai pilka žemė su smėliu, degesių tarpsluoksniais ir medienos liekanomis, - 40 cm.
8. Nejudintas gruntas - geltonas smėlis.

Šiaurės vakariniame duobės kampe išlikę kažkokio pastato rūsių skliautų fragmentai, rūsių sienos, mūrytos iš plytų.
Plytų matmenys sekantys:

31x16x5,

31x17x7,

31x16x6,

31x17x6,

31x16x7,

31x17x5.

Sienos uždengia piūvį vakarų - rytų kryptimi 6 m. Perka-
sos piūvio 9-ame metre iškikęs pastato pamatas, 1 m plo-
čio, mūrytas iš didelių lauko akmenų, rištu kalkėmis. Tar-
pai tarp akmenų užpildyti plytų laužu ir gabalais. Sluoksn-
nyje Nr.6, t.y., 1 m gylyje, rastas geležinis ietigalis ir
neaiškios paskirties geležinio dirbinio dalis (žr. piešini).
11 - 15-ame metre, 1 m gylyje, aptiktas buv. gatvės grin-
dinys iš vidutinio didumo lauko akmenų (15-20 cm skersmens).

Piūvis C-D (pietinė siena). Užfiksuoti sekantys
sluoksniai:

1. Vekėna ir podirvis - 15-20 cm.
2. Pilka žemė su kalkėmis ir plytų laužu - 40 cm.
3. Pilka žemė su pelena - 30 cm.
4. Degėsiai - 5 cm.
5. Molis su smėliu ir kalkėmis - 5 cm.
6. Pilka žemė su kalkėmis ir plytų laužu - 10 cm.
7. Juoda žemė su radiniais, kaulais ir akmenų grin-
diniu - 30 cm.
8. Rudas molis - 20 cm.
9. Pilkas molis - 15 cm.
10. Pilka žemė su smėlio, anglių ir medienos prie-
maiša - 10 cm.
11. Rudas molis - 5 cm.
12. Degėsiai - 5 cm.
13. Nejudintas gruntas - gelsvas smėlis - ...

9-ame metre aptiktas akmenų pamatas. Akmenys rišti
kalkėmis, tarpai užpildyti plytų skalda. 11-15-ame met-
ruose, 1 m gylyje aptiktas gatvės grindinys(tas pats grin-
dinys užfiksuotas ir piūvyje A-B.

Piūvis A-C (vakarinė siena). Piūvyje užfiksuoti se-

kantys sluoksniai:

1. Velėna ir podirvis - 15-20 cm.
2. Akmenų, rištu kalkėmis, su plytų laužu, mūras - 70 cm.
3. Molis su smėliu ir kalkėmis - 20 cm.
4. Juoda žemė su kaulais, radiniais - 20 cm.
5. Pilka žemė su smėlio, anglių ir medienos prie-maiša - 40 cm.
6. Degėsiai - 10 cm.
7. Nejudintas gruntas - gelsvas smėlis - ...

Sluoksniai pastebimi tik 1-9 - am metruose. 9-15-o metrų piūvi dengia plytų mūro pamatai, skliautai, sie-nos. Pačiame perkaso kampe yra buv. rūsio sienos arku-tės. Jų skersmuo 85 cm, skliauto gylis - 40 cm (žr. fo-tonuotraukas). Sluoksnje Nr. 4, 1,-1,1 m gylyje rasta nemažai vazoninių koklių, keramikos, kaulų.

Fiksuojant sluoksnius, pastebėta, kad pradedant XIV a., šioje vietoje vykės intensyvus gyvenimas. Tai rodo sluoksnų-sluoksnelių gausumas, degesių sluoksniai kal-ba apie gaisrus, buvusius gana dažnai. Po gaisrų nere-tai paviršių padengdavo smėlio sluoksnelis, vėliau vėl miestas atgydavo, kurdavosi žmonės.

Kadangi atvykus į vietą, katlavanas jau buvo iškas-tas, nepavyko nustatyti pastatų plano, o buvo užfiksuo-ti tik pamatų kontūrai piūvių sienose.

Daugiausia radinių surinkta juodos žemės sluoksnny-je, 0,95-1,10 m gylyje. Juos sudaro žvérių ir gyvulių kaulai, keramika, vazoniniai ir stačiakampiai, dengti žalia glazūra herbiniai ir augaliniu ornamentu kokliai,

vienas-kitas metalinis dirbinėlis. Pagal surastą keramiką sluoksnį reikėtų datuoti XV-XVI a. Kituose sluoksniuose radinių mažiau.

Surinkti radiniai bus perduoti Lietuvos TSR Istorijos - etnografijos muziejui, o foto ir grafinė medžiaga - Lietuvos TSR kultūros ministerijos Mokslinės-metodinės kultūros paminklų apsaugos tarybos archyvui.

Pastaba: Greitu laiku miestelyje bus pradėta tiesi vandentiekio trasą, todėl vėl bus žalojamas kultūrinis sluoksnis. Reikėtų, kad kasimo darbus stebėtų archeologas. Tokių stebėjimų metu būtų surinkta žymiai daugiau medžiagos apie senamiestį.

Lietuvos TSR MA Istorijos Institutas
Archeologijos sektorius
Nr. 380

GRAFINĖS MEDŽIAGOS SARAŠAS

1. Situacijos schema, M 1:250
2. Piūvis A-B, M 1:25
3. Piūvis D-C, M 1:25
4. Piūvis A-C, M 1:25
5. Metalinių dirbinių piešiniai, M 1:1
6. Keramikos piešiniai, M 1:1

Brėžinius ir piešinius atliko architektas A. INČIŪRA.

FOTO NUOTRAUKŲ SARAŠAS

1. Perkasos šiaurinės sienos piūvis A-B.
2. Pastato liekanos ŠV duobės kampe.
3. Arkutės ŠV duobės kampe.
4. Arkubės ŠV duobės kampe.
5. Pietinės sienos piūvis D-C.
6. Vakarinės sienos piūvis A-C.
7. Perkasos vakarinės siena.
8. Akmenų pamatas vakariniame duobės šlaite.

RADINIŲ SARAŠAS

Eil. Nr.	Radinio pavadinimas ir aprašymas	Radimo gylis m	Pastabos
1	2	3	4
1.	<u>Puodo dugnas</u> , juodas, masė be priemaišų, 11 cm skers- mens, storis-0,8 cm.	1-1,05	
2.	<u>Puodo dugno dalis</u> su siene- le, masė be priemaišų, juo- dos spalvos, 0,8 cm storio.	0,9	
3.	<u>Puodo dugno dalis</u> su grūsto granito priemaiša, 1 cm sto- rio.	0,9-L	
4.	<u>Juodpuodžio dugno dalis</u> su ne- žymia grūsto granito priemaiša. Storis - 0,5 cm.	1,-	
5.	<u>Puodo dugnomir sienelės</u> frag- mentas. Rudos spalvos, išorė- je su rintelių ornamantu. Sto- ris 0,4-0,5 cm.	0,9-1,05	
6.	Žr. Nr.5.	0,9-1,05	
7.	<u>Puodo dugno dalis</u> , masė be priemaišų, vidinė pusė ruda, storis 0,8 cm.	0,9	
8.	<u>Juodpuodžio dugno dalis</u> su gausia grūsto granito prie- maiša, storis 1-1,2 cm.	1-1,2	
9.	<u>Puodo dugno dalis</u> , rudos spal- vos, 0,4-0,5 cm storio.	0,5-0,7	
10.	<u>Puodo dugno dalis</u> , rudos spal- vos, apatinė dalis aplieta ža- lia glazūra, storis 0,3-0,4 cm.	0,5-0,7	

1	2	3	4
11.	<u>Puodo pakraštėlis</u> , su ranteliu išorinėje pusėje, rudos spalvos, mažai palenkta į vidų, 1 cm storio.	0,9-1,05	
12.	<u>Puodo pakraštėlis</u> , nežymiai atlenktas į išorę, su ranteliu ap link, vidinė pusė su išdegusia ruda glazūra, 0,3-0,5 cm storio.	0,9-1,05	
13.	<u>Puodo (?) pakraštėlis</u> , 0,4-0,6 cm storio.	1,-	
14.	<u>Puodo (?) pakraštėlis</u> , 0,3-0,4 cm storio.	0,9-1,05	
15.	<u>Puodo pakraštėlis</u> , nežymiai atlenktas į išorę, juodas, 0,5 cm storio.	1,-	
16.	Žr. Nr.15.	0,9-1,1	
17.	- " -	1,-1,1	
18.	- " -	1-1,1	
19.	<u>Puodo sienelė</u> , juodos spalvos, su grioveliu išorėje, 0,5-0,7 cm storio.	0,9-1,1	
20.	Žr. Nr.19, storis 0,3-0,4 cm.	1-1,1	
21.	- " -, storis 0,5-0,7 cm.	0,9-1,1	
22.	<u>Puodo sienelė</u> , su grioveliais iš abiejų pusių, juoda, 0,3-0,4 cm storio.	1-1,1	
23.	<u>Puodo sienelė</u> , su grūsto granito priemaiša, 0,5 cm storio.	1-1,1	
24.	<u>Puodo sienelė</u> , su grioveliais vidinėje pusėje, ruda vidine ir juoda išorine puse, 0,5 cm storio.	1-1,1	

1	2	3	4
25.	<u>Puodo sienelė</u> , su grūsto granito priemaiša, ruda vidine ir juoda išorine puse, 0,6 cm storio.	1-1,1	
26.	<u>Puodo sienelė</u> su grūsto granito priemaiša, 0,7 cm storio.	1-1,1	
27.	<u>Juodpuodžio sienelė</u> , 0,5 cm storio, su grūsto granito priemaiša.	0,9-1,15	
28.	<u>Puodo sienelė</u> , ruda vidine ir juoda išorine puse, 0,4-0,5 cm storio.	1-1,1	
29.	<u>Puodo sienelė</u> , glaistytu paviršiumi, juodos spalvos, 0,3-0,4 cm storio.	1,-1,1	
30.	<u>Puodo sienelė</u> , rudos spalvos, 0,4-0,5 cm storio.	1,-1,1	
31.	<u>Lékštės dugno fragmentas</u> . Vidus-tamsiai žalia glazūra, išorė neglazūruota, 0,6-1,- cm storio.	1,-1,1	
32.	<u>Ornamentuotos lékštės fragmentas</u> , vidus glazūruotas: baltam fone geltonos, mėlynos ir juodos glazūros ornamentas. Storis 0,4 cm.	0,5-1,-	
33.	Žr. Nr. 32.	0,5-1,-	
34.	<u>Lékštės pakraštėlis</u> . Žaliam fone rudos glazūros geometrinis ornamentas.	0,9-1,1	
35.	<u>Lékštės fragmentas</u> , neglazūruotas, 0,2-0,3 cm storio.	0,9-1,1	

1	2	3	4
36.	<u>Molinio dubenėlio fragmentas.</u> Storis-0,5 cm.	0,9-1,1	
37.	<u>Molinės keptuvės kojelė.</u> Ilgis -3 cm, skersmuo - 2 cm.	0,5-1,-	
38.	<u>Stiklinės bonkos dugnas.</u> Sto- ris 0,2 cm.	0,5-1,-	
39.	Žr.Nr.38. Storis 0,5 cm.	0,5-1,-	
40.	<u>Stiklinės taurės sienelė,</u> ža- lio stiklo, storis 0,3 cm.	0,5-1,-	
41.	Vazoninio, stačiakampe anga <u>koklio fragmentas.</u> Storis 0,4 -1,- cm.	0,9-1,1	
42.	<u>Vazoninio koklio fragmentas.</u> Storis 0,5-0,7 cm.	1,-	
43.	Žr. Nr.42.	1,-	
44.	Žr.Nr.42.	1,-	
45.	Žr. Nr.42.	1,-	
46.	<u>Stačiakampio koklio kaklelis.</u> Storis 0,7-1,-.	0,5-1,-	
47.	<u>Stačiakampio koklio fragmen-</u> <u>tas,</u> dengtas žalia glazūra ir puoštas augaliniu ornamentu.	0,5-0,9	
48.	Žr. Nr. 47.	0,5-0,9	
49.	<u>Geležinis ietigalis,</u> vienašme-		

1

2

3

4

nis, apvalia žmova, 25 cm il-
 gio(plunksna - 14 cm, žmova-11
 cm.).

1,-

50. Metalinis dirbinys.

1,-

